

Cossetània Edicions

Biblioteca
Narcís Oller

Narcís Oller

PILAR PRIM

NARCÍS OLLER

PILAR PRIM

Novel·la de costums del nostre temps

Pròleg de Rosa Cabré i Monné

Cossetània
EDICIONS

Editat amb la col·laboració de:

AJUNTAMENT DE VALLS

COMITÈ EDITOR

Margarida Aritzeta, Rosa Cabré, Enric Cassany,
Josep Maria Domingo, Jordi Ginebra i Magí Sunyer.

EDICIÓ

Anna Pons

Primera edició: maig del 2014

© del text: hereus de Narcís Oller

© del pròleg: Rosa Cabré i Monné

© d'aquesta edició:

9 Grup Editorial

Cossetània Edicions

C. de la Violeta, 6 - 43800 Valls

Tel. 977 60 25 91 - Fax 977 61 43 57

cossetania@cossetania.com

www.cossetania.com

Fotografia de la coberta: Arxiu Municipal de Valls / Autor desconegut

Composició i muntatge: Imatge-9, SL

Impressió: Romanyà-Valls, SA

ISBN 978-84-9034-199-5

DL T 392-2014

ÍNDEX

Pròleg, per Rosa Cabré i Monné.....	9
PILAR PRIM.....	49
Capítol I.....	51
Capítol II	67
Capítol III	75
Capítol IV	89
Capítol V.....	99
Capítol VI	117
Capítol VII.....	129
Capítol VIII	147
Capítol IX	157
Capítol X.....	171
Capítol XI	181
Capítol XII.....	195
Capítol XIII.....	209
Capítol XIV.....	229
Capítol XV	243
Capítol XVI.....	253

PRÒLEG

Pilar Prim *o la voluntat de viure.*
*La novel·la i la seva història*¹

A començament de 1906 Narcís Oller publicava la seva sisena i darrera novel·la, *Pilar Prim*, acabada l'estiu de l'any anterior. Tenia seixanta anys. Havia estat considerat un mestre per la jove generació de novel·listes i no era gens fàcil competir amb relats de la qualitat i la modernitat d'*Els sots feréstecs* (1901), de Raimon Casellas, o de *Solitud* (1905), de Víctor Català. Si Oller va donar la seva *Pilar Prim* a l'editor Francesc Matheu era perquè, malgrat els dubtes, pensava que havia fet un producte de qualitat. Com a bon lector de novel·la francesa, sabia, ni que fos intuïtivament,² que si amb Stendhal³ o Balzac⁴ la novel·la era acció

¹ Treball realitzat en el marc del projecte FFI 2012-31489, «Renaixença i literatura, 1854-1898. Institució, representacions i identitat».

² Alan Yates parla de la «virada cap endins» d'Oller a «*All's well that ends well*?: Notes sobre *Pilar Prim*», dins ídem, *Narcís Oller. Tradició i talent individual*, Barcelona, Curial, 1998, p. 338 i 339.

³ A la seva biblioteca particular Narcís Oller tenia *La Chartreuse de Parme*, en l'edició revisada i corregida de París, Ed. Calmann Lévy, 1892, i *Le rouge et le noir. Chronique du XIX siècle*, en l'edició completa feta a París, Ed. Calmann Lévy, 1892. Vegeu Guadalupe Ortiz de Landázuri, «Catàleg alfabètic de la biblioteca de Narcís Oller i Moragas», dins «Descripció i anàlisi de la biblioteca de Narcís Oller i Moragas», tesi doctoral dirigida pel Dr. Ramon Pla i Arxé, Departament de Filologia Catalana, Universitat de Barcelona, 1987, p. 315.

⁴ La lectura de Balzac devia ser molt primerenca en Oller atès que, a la seva biblioteca personal, hi tenia tres volums de les *Oeuvres illustrées de Balzac*, París, Michel Lévy, Frères, 1867, a més de *Le lis dans la vallée* en l'edició de la casa Calmann Lévy, 1885. Vegeu la tesi de llicenciatura de Guadalupe Ortiz de Landázuri, «Catàleg alfabètic...», p. 200.

amb Flaubert⁵ ja era impressió.⁶ I el gran encert del novel·lista català va ser optar per aquesta manera d'entendre la literatura i treballar-ne tant la forma com els petits detalls o les sensacions que produeixen en els personatges. En efecte, l'escriptor va estar molt atent al gir impressionista i psicologista que prengué la novel·la de la mà de Flaubert i de Maupassant⁷ i, al llarg de la segona meitat de la dècada dels vuitanta, amb l'aparició a França de la narrativa russa entre 1884 i 1886 i la difusió que li va donar Melchior de Vogüé, i també amb la publicació el 1889 de les novel·les de Paul Bourget *Le disciple* i *Un coeur de femme*.⁸

⁵ A la biblioteca particular de Narcís Oller hi havia quatre llibres de Flaubert en edició francesa: l'edició definitiva de *Salambó* (1881); el viatge a la Bretanya *Par les champs et par les grèves* acompanyat de «Mélanges et fragments inédits», París, Ed. Charpentier et Cie., 1886; *Madame Bovary. Moeurs de province*, París, Ed. Charpentier, 1887, i *Trois contes: Un coeur simple. La légende de Saint-Julien l'Hospitalier. Hérodiade (Nouvelle édition)*. París, Ed. Charpentier, 1890. Vegeu Guadalupe Ortiz de Landázuri, «Catàleg alfabètic...».

⁶ Marcel Proust: «Ce qui jusqu'à Flaubert était action, devient impression». Vegeu Marcel Proust, *Chroniques*, París, Gallimard, 1927, p. 196. Cito per J.-Y. Tadié, *Introduction à la vie littéraire du XIX siècle*, París, Dunod, 1998, p. 30.

⁷ A més de les principals obres de Flaubert, a la biblioteca particular d'Oller hi havia nou títols d'obres de Maupassant. Vegeu Guadalupe Ortiz de Landázuri, «Catàleg alfabètic...», p. 269.

⁸ Manuel de Montoliu diu que a *Pilar Prim* «creiem veure-hi apuntar la [influència] de la novel·la psicològica francesa de l'escola de Paul Bourget». «Estudi crític», pròleg a *Obres completes de Narcís Oller*, I, Barcelona, Gustau Gili, editor i Llibreria Catalònia, 1928, p. L. En efecte, *Pilar Prim* es pot relacionar amb *Un coeur de femme* (1889), de Paul Bourget, la novel·la que comenten les tres lectores en el conte *El feminista i les dones* (1898). A més de coincidir en l'ús de l'estil indirecte lliure es poden establir paral·lelismes entre certs personatges. La protagonista de la novel·la francesa, Juliette, la vídua del capità d'estat major Roger de Tillières, que havia mort el juliol de 1870, és una dona jove, bella, intel·ligent, artista en la intimitat i rica que mantenia amors secrets amb el comte Henry de Poyanne, de quaranta-quatre anys, però coneix Raymond Casal, de trenta-set anys, llibertí professional, *enfant gâté* i fill d'un industrial enriquit en la construcció de la xarxa ferroviària, en un sopar a casa de la seva amiga Gabrielle i del seu marit, el comte Louis de Candale, i se sent profundament atreta per ell. Casal anteriorment havia tingut un *affaire* amb Mme. de Corcieux. La novel·la, malgrat les diferències, té molts elements que es poden comparar amb *Pilar Prim*, sobretot pel que fa a la construcció dels personatges. Aquesta novel·la no es troba entre els llibres de la biblioteca d'Oller que el seu fill va donar a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, però podria haver-la conegut per altres conductes. Mme. Tillières i Pilar Prim tenen punts en comú, encara que Oller dona a la seva protagonista una posició personal i social diferent, i Deberga recorda Casal sense la seva fortuna personal abans de conèixer Pilar. La mare de Juliette i el *babo* Prim són els protectors de les seves respectives filles; Clotilde Pons i Osita March podrien veure's com el desdoblament de Mme. de Candale, la confident de Juliette, i Pomposa Bach, en versió caricatura, recorda Mme. de

PILAR PRIM

I

La primera cosa que buscà en Deberga en entrar al moll de l'estació del Nord fou un compartiment ben buit; i ja desesperava de trobar-lo, i a punt estava d'encabir-se, tot enutjat, en un dels que menys gent contenien, quan, fent-li notar el seu criat que el conductor retirava la placa d'un reservat de senyores, va córrer a ficar-s'hi. Era a mig juliol, al bo de l'escampada estiuenca dels barcelonins. El tren anava farcit de passatgers. Trobar un compartiment buit on poder-se ajeure era treure la rifa. En Deberga, doncs, va córrer a aprofitar-se de la sort triant el racó esquerre d'allà al fons, que era el cantó més fresc. Tot satisfet de la troballa, posà al filat el sac de mà que duia, s'endossà el guardapols, encengué una cigarreta, s'estengué al divan d'utrecht vermell, i obrí un diari per fer-se millor la non-non. Però tot d'una..., rac!..., obren la portella, i (oh goig sense alegria!) de primer un criat carregat de saquets de mà, rotllos d'abrics i paraigües; després una cambrereta vistosa, amb un gran munt de capsos rodones i altres andròmines que no la deixaven passar per la portella; després un noi d'uns deu anys, magret i esblanqueït, amb una cabellera que se'l menjava de viu en viu i una gran pallola a mig cap; després una senyoreta casadora, un xic anglesada; després una altra de més alta i feta, casada pel que semblava, de posat arrogant i airosa; després... (ah!, gràcies a Déu!)... es tancà la portella, i les senyores i el nen, sense ni haver mirat en Deberga, van abocar-se a la finestra i es van quedar enraonant amb una colla de senyors i de criats plantats a baix al moll, mentre, a dalt, criat i cambrera es veien

amb feines per a encabir en els prestatges tot l'embalum de fato que havien pujat.

—Malviatge! —exclamà per a si en Deberga en veure aquella irrupció i pensant ja a saltar del cotxe—. Quitxalla i senyores!... Ja estic ben fresc!

Uns i altres eren, sens dubte, els que havia vist formant gran rotllo a la sala d'entrada quan ell es dirigia tot de pressa a prendre bitllet. A baix devien quedar aquella senyora, petita, rodanxona i moguda, que per poc el fa ensopegar en travessar adelerat, i un senyor d'uns cinquanta anys, alt i fornit, blanc de cabells, i de barba grisa molt retallada, que li havia cridat l'atenció especialment per l'abombament extremat de la seva panxeta aperaltada i oprimida per una armilla de piqué blanquíssim, per la desproporció de son diminut barret de palla, i perquè sa veu es feia sentir entre la general remor en pronunciar tan sols un sí.

—Ja heu encabit la cuinera? —preguntava, ara, la més arrogant i airosa, als de baix—. Bé podran anar amb ella la Rosalia i en *Tibúrcio*: eh?

—Tots plegats, hi hauríeu d'anar! —pensava en Deberga, de tan malhumorat, llençant la cigarreta, matxucant el diari i tombant-se d'esquena per fer l'adormit i estalviar-se atencions amb aquelles senyores importunes. Això no obstant, aquella tafaneria, aquella set estranya que les dones boniques desperten sempre en l'esperit de tots els homes, i més marcadament en el dels fadrinots amics de córrer-la, començà a guanyar-lo, a ell, si et plau per força.

Una veu grossa, abaritonada, dels de baix (segurament la del panxudet): —A Ripoll ja trobareu els cotxes enganxats. Ho sents? I a veure, a veure si l'Enriquet torna ja sense aquesta cabellera. Que ja ets massa gran: no, noi?

La gran, roda el cap amb mal dissimulat enuig, però sense badar boca.

La senyoreta, des de dalt: —I aquelles targetes? Per Déu, no se'n descuidi pas, Mions!

En Deberga, entre si: —Qui deu ser, aquesta Mions?

La gran, tombant-se cap a dins: —Rosalia, corrin: miri que ja han fet un altre senyal amb la campana. *Tibúrcio*, ¡por Dios!, despachen ustedes.

En Deberga, mig reconciliant-se amb la sort: —Hola! Aquests són aquells que han d'anar amb la cuinera. Si només quedem quatre, *menos* mal.

La gran: —Robert, per Déu!, cuideu-me el papà. Ho sents, Julita?

La petita, amb afecte: —A veure si pujareu.

En Deberga, rumiant: —Tenen pare. Aquell Robert, el panxut, i aquesta Julita, la moguda, deuen ser altres germans. Gràcies a Déu que els criats ja toquen el dos! *Caratsos*, aquest *Tibúrcio*, quin cop m'ha dat al genoll!

La petita: —No hi ha por. Ja m'enduc llibres i colors: saps, tia?

En Deberga: —Li deuen haver dit que procuri divertir-se. Què rondina, ara, el panxudet? Sempre dóna ordres! Una altra campanada. Bé en fan, de senyals!

La gran, en to desmaiàt: —Ja us ho podeu figurar... *Vaia*, que us provi, i —per pur compliment— a veure si pugeu. Però avisant-me amb temps: eh? Ah, aquest, sí! *Mira, Enrique: di adiós*. Per Déu, el papà! Eh? No em descuidaré de la carta al majordom. *Adiós*!

La petita, molt afectuosa: —Adéu-siau! Molts records a tots els amics!... Eh? No et sento!... —Gran rialla—. Ah, sí! També, pobre noi, també!

En Deberga: —Hola!, li parlen d'un pretendent ridícul. Però quin pretendent no ho és? La gran, amb quin desmenjament els ha convidat! Ah, que poca gràcia que li farien si hi pugessin, em sembla!

Doble campanada; xiulet constipat de la màquina; gran i estrident batzegada de vagon.

—*Adiós*!

—*Adiós*!

—*Adiós*!

En Deberga, interiorment: —Gràcies a Déu! Tombem-nos-hi.

Llavors, quan el tren començà a caminar, la petita acabà de cordar-se els botons de baix de son guardapols mantega, es recollí sobre el capellet blanc de palla el vel maduixa, i, traient d'un elegant sac de mà *Le maître de forges*, es disposà a llegir assegant-se al costat de la gran, la qual, per millor vigilar el menut, que no abandonava la finestra, s'havia aclofat ja en el divan de l'extrem oposat al del desconegut.

—*Mira: ponte bien la goma del sombrero, Enrique, que se te va a caer. Quitate de ahí, hombre: ¿no ves que te da el sol? Baja los visillos, hijo.*

Però el nen seguia embadalit, contemplant tota aquella riolera extensió d'hortes salpicades de casetes, masies capritxoses i construccions industrials raríssimes, barrada, allà baix, pel bosc de xemeneies de Sant Martí, darrere les quals s'estenia, infinita, la faixa del mar, agrisada de to per una calitja argentada que no es deixava mirar impunement. I com que el sol entrava cada cop més endins del cotxe, i el nen anava tan distret, la bona senyora s'acontentà amb abaixar la cortineta del mig i la del seu racó, deixant aquell compartiment sumit en la claror suau que alleuja la migranya dels que han dormit poc. Es redossà bé al racó amb propòsit d'ensonellar-se, i estigué, fins a arribar a Montcada, amb els ulls clucs. Però la por que el nen s'aboqués massa, i la bull-bull que, de records de sa vida de sacrificis, de ses grans contrarietats i de ses lluites infinites, sentí arreu en son cervell, excitat pel continu i violent trontoll del tren, la van posar tan nerviosa que renuncià ja a dormir. Llavors, sentint necessitat de distreure's, va aixecar-se, va mirar si a l'estació veia algun conegut, tocà el front al nen, li estampà un petó, i, altra volta asseguda, remenant son saquet, entaulà conversa amb la noia sobre aquell company de viatge tan poc atent i curiós. «Tanmateix, el tal subjecte, havia d'anar molt mort de son o ésser un gran mal educat.»

—I, no obstant —objectà la noia, tan baixet com podia—, té els peus d'una persona fina: repara.

—Oh!, fins tot el que porta sembla dir que ho és —féu l'altra fixant-se en els elegants botins de color castany que li defensaven uns borseguins perla, en el tros que li veia de pantalons plom, d'un teixit anglès finíssim, i en el gran sac de mà, de pell de Rússia, que tenia dalt del filat.

Un nou xiscle de la màquina, seguit d'un soroll eixordador i de sobtat eclipsi de llum, les féu callar, deixant-les en la immobilitat vigilant amb què se sol fer la travessia de les foradades. Un fum tebi les embolcallà desagradablement omplint-los l'olfacte d'olor de sofre i el paladar de gust de tinta. I en Deberga, que a la fi s'havia convençut també que no dormiria, s'incorporà. Sortí el tren de son cau negre, emprenent-les adelerat per les assolellades hortes del Vallès, i llavors els companys de

viatge van saludar-se amb fredor, van obrir llibres i diaris, i passaren estones examinant-se mútuament, ja per damunt dels fulls que no llegien, ja a través de la tènue trama de pestanyes que de tant en tant, contra llur voluntat, el llampegueig del sol els feia aclucar.

—És ben *guapo*! —va dir al cap de mitja hora, la petita, a l'orella de la gran.

—Molt —afirmà aquesta repassant, amb tota la minuciosa observació de dona, les faccions de l'al·ludit.

De bona presència i esvelt, nervut i bru; amb sa cara ovalada i d'expressió igualment dòcil a l'energia que a la dolçor; amb aquells ulls daurats, picadets de roig, que unes grans pestanyes tenyien de melangia; amb aquell nas aguilenc i prim, i aquell bigoti i aquella mosca fortament arrelada, sota aquells llavis rics de sang, a la barbeta dura i resoluta; era, realment, per a aquelles viatgeres, *tot un home*, al qual començaven a perdonar interiorment la grosseria de primera hora.

No omplia pas tant a en Deberga la noia, que era la que veia millor. Tenia el cap bonic, sí, i molt bon aire, bella cabellera de color castany amb reflexos d'aram, naturalment prisada i molt esponjosa, i faccions petites, bastant correctes; però en sos ulls d'un verdós grisenc de malaquita, en la comissura desdenyosa de sos llavis, i en l'encarcament altiu de son coll llarg, hi trobava en Deberga... (què sé jo!)... una certa duresa antipàtica, que ni la serietat reflexiva de l'expressió total, ni els sensuals encisos d'un cutis tendre i puríssim i d'un desenrotllament de pit i costats excitants, bastaven a fer oblidar.

I aquí es trobava, de son dissimulat examen, quan, parant el tren davant de la Garriga, les dues dones es van aixecar i es van abocar a les finestretes.

—¿*Quieres una tortilla, hijo mío?* —preguntà la gran al noi fent-li un altre petó i tocant-li el front—. *Mira, Tibúrcio te la comprará.* —I, quedant-se discretament darrere el nen per deixar a disposició d'en Deberga la portella, encarregà la truita al criat, que ja havia saltat a rebre ordres.

En Deberga, que s'havia també aixecat, pogué llavors examinar millor aquella dona, que, fins pel metall de veu, l'atreia més que l'altra. Dos travessos de dit més alta que aquesta, era ben bé el que se'n diu *una bona mosca*. Estava en el bell punt de carns que requerien les irre-

protxables proporcions de sa figura, robusta sense greix, elàstica sense afectació, esvelta i distingida fins dins l'ample guardapols de seda crua que duia lleument cenyit al cos.

—*¡Buena jembra!* —exclamà, per a si, aquell sàtir ciutadà, formulant-se la impressió en andalús ben marcat. I restà un moment ullprès, extasiat en la contemplació d'aquella dona, quan li veié la cara. Amb sos ullassos negres, mullats de melangia, amb la color encesa pel ressol, i amb l'expressió dolcíssima de sos llavis terminats per dos clotets deliciosíssims, com li recordà aquella bella testa de Madona del Sarto que, a casa seva, ell tenia sempre davant dels ulls! Aquella semblança tan casual li causà una sorpresa estranya, l'intrigà, com si es tractés d'una endevinació miraculosa de l'inspirat pintor italià. Però tot seguit, fent un esforç per no entrar en conversa *inútil*, s'abocà malhumorat a una de les finestres oposades del vagó, estranyament desitjós de trobar esbargiment. En Deberga no era dels que es llancen a encaparrar-se per ideals inaccessibles, i la seva especial situació econòmica de dependència a llarga data el feia ésser prudent fins a l'extrem davant dels perills d'enamoriscar-se. Va encendre una cigarreta, i romangué d'esquena a aquelles dones, amb la mirada errant sobre muntanyes i camps fugitius que res no li deien, fins que els túnels i girades marejadores del sango-nent Congost van obligar-lo a seure novament.

—Si vol fumar, per nosaltres no s'estigui pas a la finestra: el fum no ens incomoda —va dir-li, llavors, la gran, amb natural galanteria.

—Ah, ca! Moltes gràcies, senyora —féu ell maquinalment i com tornant en si.

Regnà una pausa, durant la qual considerà que l'educació l'obligava a mostrar-se més amable amb veïnes tan condescendents amb ell, i llavors les invità, a son torn, a ocupar la seva meitat de compartiment, on no tocava el sol.

La noia deixà per tercera o quarta volta aquella lectura que, pel que semblava, feia massa distretament, i abaixà el cap en senyal de dar mercès, mentre les donava de paraula, més explícitament, l'altra, dient que no podia perdre de vista el minut.

—És guapíssim —féu en Deberga, desitjós ja d'esmenar ses anteriors inconveniències—. Sembla molt espavilat.

—Pobriíssó! El tenim delicadet! —respongué la mare. I, després de cridar-lo, li tragué la gran pallola, d'on ressaltava sa descolorida cara com d'un nimbe, i s'entretingué amb amor a arreglar-li aquell esplet d'encenalls d'or que li arribaven a l'espatlla.

—Efectivament —pensà en Deberga—: sí que és massa gran, ja, aquest noi, per a anar amb una cabellera així! —I en veu alta—: Sí que està groguet! A fora se'ls posarà bé. Van, potser, a Ribes?

—No senyor: a Puigcerdà —va dir la noia revelant desig de ficar-se a la conversa.

Però, en aquest moment, tan impossible es féu tapar l'entrada al sol amb les cortinetes furiosament batudes pel vent, que en Deberga no parà fins a haver aconseguit que tota aquella família passés a la seva banda. Posà el noi al costat seu, cedint-li el vidre, i, ja tots reunits davant per davant, repregué la conversa:

—Dispensin la indiscreció d'haver preguntat si anaven a Ribes. El desig d'anticipar-me la seguretat de tenir-les de veïnes per alguns dies...

—Gràcies —féu la gran amb un somris dolcíssim.

—Vostè es queda allí? —preguntà la petita.

—Allí —respongué ell girant els ulls en blanc i fingint un sospir de pena—; allí, dins d'aquella vall estreta i plujosa, on, enmig de tot, van trobar un dia *alivi* els meus mals. Una precaució, potser inútil, m'hi empeny quasi cada any.

—No es queixi, doncs! —exclamà jovialment la noia, a qui aquells extrems exagerats havien fet molta més gràcia del que ell podia esperar—. Tan trist és, allò? Jo em creia que era molt bonic.

—Doncs pateix de l'estómac? Ja el compadeixo —interposà la gran, qui, amb el soroll del tren, no havia entès prou bé.

En Deberga hagué d'afirmar i negar amb el cap per respondre a una i altra alhora; i, a l'impuls de la simpatia que anaven guanyant totes les seves precaucions i malícies de *bon vivant*, va dar a la pintoresca descripció que féu de la vall de Ribes i de la vida d'establiment tots els tons d'una conversa riallera, entretinguda i franca. Després, sense detenir-se en enutjosos detalls:

—Deia vostè que em compadeix, senyora? Mil gràcies; però, afortunadament, ja no sé si necessito tant favor. És que també n'ha patit, vostè?

—Alguna vegada.

—Doncs quedin-se allí. A veure si s'animen a fer-m'hi companyia alguns dies —pregà ja amb bon desig.

Ambdues van rodar el cap, somrient, com no gosant dir: —És impossible. —I, en el silenci d'aquesta negativa, en Deberga va creure descobrir-hi, no sense orgull, certa recança de no poder complaure'l.

A part de les belleses que aquest sensual admirava principalment en la mare (molt més dona i apetitosa), sobretot des que acabava de descobrir-li una certa pigueta com el cap d'una agulla de picar a dos travessos de dit del nas, damunt mateix del llavi superior, trobava en aquelles dones un atractiu especial a què dava en Deberga una grandíssima importància: eren senyores, i d'una educació molt més europea (pel que tenia de correcta, oberta i dolça sense traves ni encarcaments) que la de la immensa majoria de les que comunament podia tractar en aquell establiment d'aigües.

El tren, mentrestant, deixava ja les roges i escarpades trinxeres del Congost, atansant-se a Centelles amb pas molt més lleuger i eixorivit.

La major claror que entrava per les obertures trencà, com tota transmutació sobtada, el curs dels pensaments. Les senyores i en Deberga miraven distretament les gemades vinyes, quan, de sobte, un crit entusiàstic del noi va fer-los fixar l'esguard en les romàntiques ruïnes del castell de Centelles, encinglades a l'extrem de la serra que empara el poble, com dalt la quilla d'una proa trabucada i departida, per una gran esberla, del cos del vaixell. Però la visió no durà sinó un instant: amb la velocitat del tren, aquell castell fugia, emportat pel vent, a les regions dels núvols, com el temps se n'havia endut, abans, les realitats de sa força i son destí.

—Que fantàstic, que bonic! —exclamà la mare fent una moixaina al menut i tornant-li a tocar el front.

Encara, parats a l'estació, van seguir callant; però, prosseguint el camí vers Balenyà pel mig del paisatge barroc que el tren travessava entre monticles cendrosos, ara estriats com còniques petxines, ara aplanats i atalussats com baluards de guerra, els uns coronats de graciosos bosquets, els altres erms i polsosos com munts de cendra apilats per un simun, van parlar altra volta del castell, que la noia qualificà, en bromeja, de wagnerià.

—Em sembla —digué en Deberga— que vostè no és gaire entusiasta de Wagner.

—Del músic sí senyor; del poeta no tant —féu ella, enrogint-se, de sobte, de por d'haver dit un pecat.

—Un poc massa romàntic: eh? —preguntà ell somrient.

—Bon tros massa. No sento el món imaginari —va respondre la noia amb un riure forçat que descobria la violència amb què exposava encara a un desconegut opinions que podien semblar petulants.

La gran hi prengué basa manifestant que ella pensava ben diversament: que, sense ésser romàntica, tenia un deliri per les novel·les romàntiques, per les poesies romàntiques, per la música romàntica, per tot allò que enlaira la imaginació i la fantasia a regions ben apartades de la trista realitat que pesa damunt nostre.

—Oh, oh, oh! —féu la petita, mossegant-se, escandalitzada, la llengua.

—Veig que no són d'igual parer! —exclamà en Deberga rient.

—No gaire —afegí la gran, amb condol que procurà atenuar amb un somris.

—Són il·lusions que es fa —digué llavors la petita rodant el cap amb compassió—. No creu vostè —prosseguí, dirigint-se al jove— que en aquestes coses és on hi ha la gran distància *de lo vivo a lo pintado*? Digui'm, si no: ara hem vist aquell castell: jo no dic que la seva vista no sigui fantàstica, preciosa, poètica de debò; però, a dins, hi viuria content ningú de nosaltres? No ara que és inhabitable, sinó fins sent com en els seus millors temps, hi trobaríem, per ventura, les comoditats, el confort, la vida agradable de dins les ciutats modernes? La nostra casa de Barcelona no té ponts, ni *fossos*, ni torres, ni muralles que li donin aquella silueta, dibuixant-se fantàsticament suspesa del cel, que acabem de veure en el castell de Centelles; però de segur, de segur, que els senyors que van habitar aquest castell es trobarien molt millor a casa nostra. Tot allò, cregui'm, és molt bonic per als llibres, per a somiar, sí; però no per a tocar-ne les realitats, molt, molt més aspres i tristes que les de les nostres cases actuals.

La gran somrigué bonament, i en Deberga aplaudí de bon grat el fogós *speech* d'aquella noia tan plena de bon sentit i que tan bé el distreia.

—Realment —va dir en to festiu i amb un somris afabilíssim—, em sembla que dalt d'aquell cingle espadat, on no podríem arribar sinó esbufegant molt, no ho passariem pas gaire bé, nosaltres.

—Potser una temporadeta... —féu la gran seguint la broma.

—Què dius, ara, mamà? —exclamà ingènuament la noia, sense adonar-se encara del caient rialler que aquella i el jove havien dat a la conversa.

—Dispensin un moment. *Luego* en tornarem a parlar. Vostès són mare i filla? —saltà en Deberga manifestant una sorpresa que mortificà evidentment la noia i afalagà no poc la mare.

—Prou que es veu —digué, no obstant, aquesta.

—Oh! En fi, juro que les havia preses per germanes —replicà el jove amb accent de sinceritat a la veu. I, com llegís en l'expressió de la noia certa contrarietat, va córrer a afegir—: Naturalment que ja feia a la senyoreta la justícia deguda; però..., en fi..., podien ser molt bé germanes o passar per tals. Vostè n'ha d'estar molt joiosa: té una mamà molt jove, molt *guapa*, digna de vostè. Ara, si volen, parlem del castell.

—Ca, deixem-ho córrer! —va fer la noia en un to un xic impertinent.

I, com la mare callés per prudència, en Deberga consultà el rellotge, censurà la calma del tren, i, veient que la noia volia devorar son mal humor fent veure que llegia, va agafar també un diari i restà silenciós tornant a contemplar la irreprotxable i dolça fesomia de la mare, que amb sos ullassos negres i vellutats, la benaventurada pigueta i els negríssims bandós contrastant d'encisadora manera amb la blancor finíssima de sa tendra pell, el tenia cada cop més embadalit. —Decididament —pensava—, d'entre mare i filla, em quedaria amb la mare. Déu meu, quin cutis! Déu meu, quins ulls! Déu meu, quina pigona! Déu meu, quina cabellera! Déu meu, quin contrast més original, més esplèndid, més... apetitós!

El tren va fer una breu parada a Balenyà; i, en emprendre-les, frisós, cap a la Plana de Vic entre aulets de soca rovellada i prades verges, la noia, ja amb més bona cara, deixà altre cop la lectura, i van tornar a fer conversa. En Deberga preguntà si no coneixien encara aquella línia.

—Fins a Torelló moltíssim.

—I pensen arribar avui mateix a Cerdanya?

—Oh, sí senyor!: avui mateix.

«Per a les senyores i el nen seria un poc pesat. Molt més còmode hauria estat fer el viatge en dues jornades: quedar-se aquell dia a l'Hotel Montagut, i l'endemà passar la muntanya.»

—Allí dinarem —féu la noia, ja reconciliada amb els altres i amb si mateixa.

En Deberga va dir que se n'alegrava: que també ell anava allí.

—Aleshores veurem el seu *desterro* —continuà la noia amb aire jo-vial.

Ell somrigué, i mig en broma, mig seriosament, va afegir:

—Deia *desterro* pensant que em faltarà la companyia de vostès.

Llavors, la noia, amb una rialla sonora que denotava el crèdit que dava a una pura galanteria, replicà:

—No senyor, no: *desterro* pel que vostè ha dit fa poc.

—Hi haurà gaire gent, a l'hotel? —preguntà la mare.

—Què sé jo? Però no és pas el que més falta m'hi fa, senyora —res-pongué ell amb aquella fingida melangia que traçudament, davant de dones, posava molt sovint en ses paraules.

—És que li agrada la soledat?

—Molt, moltíssim —mentí ell, pel gust de sentir-les, preveient ja el desacord en què estarien la romàntica a l'antiga i la romàntica a la moderna.

—A mi també —féu la mare.

—A tu? —exclamà la noia, morta de riure.

—Per una temporada i al camp, sí, filla.

—A mi sí; però... a tu, mamà?... Ca, no ho cregui!: són il·lusions que es fa. Si la mamà és sociable a no poder més!... I (què vol que li digui?) em sembla que vostè és per l'*istil*.

I la conversa, llavors, versà bona estona sobre el tema de la soledat, explicant cada u com l'entenia, els avantatges que hi veia i la mena de goig que hi trobava; però amb tal suma de distinguos, excepcions i reserves, que, en definitiva, resultà, com deia la noia, que ni sa mare ni aquell jove no l'entenien pas com ella creia que s'havia d'entendre, ni la desitjaven pas sincerament.

—Un enamorat d'ella, com Sèneca..., la veritat, no ho sóc —féu en Deberga somrient—: ja ho reconec.

Però el tren arribà a Vic, eren tres quarts de deu, i la majoria dels passatgers es llançava a l'*andèn*. En Deberga, en anar a fer-ho, convidà aquelles senyores a desdejunar-se. Elles es van excusar, i, dins del mateix cotxe, van prendre la mortadel·la i el xerès que els criats acudiren a preparar-los.

—Qui deu ser, aquest home? —van preguntar-se, tot menjant amb aquell apetit que el canvi d'aires i la placidesa d'esperit desperten en els viatges—. És ben diferent del que creïem: una persona molt agradable.

—Molt ben educada.

—Té com alguna cosa de militar: no ho sé!...

—Sí, és veritat: una *tiessor* de coll, una certa cosa...

—*¡Ay, hijo mío, que mamá no pensaba en ti! ¿Quieres más?* —féu, de sobte, la mamà, veient que la Rosalia servia una llesca més de mortadella al nen. I...— Sembla que se li desperta ganeta —va afegir amb el goig de l'esperança pintat a la cara.

—Mira'l —advertí la noia des del peu de la finestra en què estava recolzada—: ara ve.

La mamà, deixant el nen, també es va aixecar, i, presentant distretament al criat la copeta perquè l'hi omplís de xerès, s'acostà a la finestra.

—Veus, quin caminar?

—Talment sembla militar.

—No diries mai per què m'ho sembla més, encara!

—Per la manera de dur el *sombrero*?

—Això mateix. Oh, és que és particular! Repara que, així que es vesteixen de paisà, allò que primer els traeix és el *sombrero*. Amb quina poca gràcia el duen!

Mare i filla anaven rumiant, volent endevinar el que no endevinaven de cent canes. I, quan ambdues amb més complaença admiraven l'arrogància del *bon mosso*, van fer-se enrere i es tombaren d'esquena com mogudes pel mateix ressort. Era que en Deberga anava a mirar.

—*¡Tibúrcio, por Dios! ¿En qué estaba usted pensando?* —cridà, de sobte, la mare—. *¿Cómo no veía que me estaba usted vertiendo vino sobre el guardapolvo? ¡Vaya un modo de mancharme!*

